

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

DRUKWERK

TPG Post

Port betaald
Port payé
Pays-Bas

RENUS

Mededelingen van de AWN

AWN - afdeling Rijnstreek

GEREGRACHT 50
2311 PB LEIDEN.

2005 - NUMMER 2

- Lezingen
- Weeshuis
- Boekbespreking

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Oplage ca. 220 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.

Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronvermelding, en er een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden verwerkt, aan de redactie wordt gestuurd.

+++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-5764072

Leo den Hollander, Coornhertstraat 55, 2332 AP Leiden, tel. 071-5312172

Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 0172-494986

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerkzaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u bij bovengenoemde personen vernemen welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen komen en voor de preciese gegevens over plaats en tijd. Met nadruk wordt erop gewezen, dat ervaring absoluut niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden, elke maandag (behoudens als er een feestdag of lezing is).

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij het Bureau AWN, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam. Het basislidmaatschap kost € 36,50 per jaar. Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de afdeling.

LEZING

Baardmannen en puntneuzen.

Op maandag 28 november 2005 zal Christel van Hees een lezing verzorgen met als titel "Baardmannen en Puntneuzen". Christel heeft haar studie kunstgeschiedenis afgesloten met een scriptie over baardmankruiken. Deze scriptie vormde de basis voor de tentoonstelling "*Baardmannen en Puntneuzen, Pre-industrieel design in steengoed*", die te zien is geweest op vier locaties in Nederland en België (Assen, Rotterdam, Maaseik, Brugge) en voor de tentoonstelling "Baardig Steengoed, gezichtskruiken 1500-1700", welke tot 22 januari 2006 te zien is in het archeologisch museum Haarlem. Deze avond zal zij ingaan op het afstudeeronderzoek en de tentoonstellingen, maar ook inhoudelijk op de kruiken.

Baardmankruiken zijn objecten die tot de verbeelding spreken. Het op de hals afgebeelde menselijk gelaat roept doorgaans vele vragen op, waaronder steevast: "Waarom is het gezicht afgebeeld?" en "Waar werden deze kruiken voor gebruikt?". Op basis van onderzoek naar schilderijen en prenten met baardmankruiken wordt ingegaan op het gebruik van baardmankruiken in de 16de en 17de eeuw. Daarnaast worden ook de theorieën behandeld die bestaan over de oorsprong van het bebaarde gezicht op de hals van de kruik. Zo zou volgens één van de theorieën het gezicht van de jezuïet Bellarminus op de kruiken zijn afgebeeld, omdat deze geestelijke zich fel uitliet tegen overmatig drankgebruik.

De ontwikkeling van vorm en decoratie van de kruiken, de verschillende productiecentra, het materiaal en het productieproces komen ook aan de orde. Tevens zal er verteld worden over enkele bijzondere archeologische vondsten. Slechts bij weinigen is bekend dat baardmankruiken door de V.O.C. in de zeventiende eeuw zijn gebruikt voor de verscheping van kwikzilver naar Azië. Nog minder bekend is dat baardmankruiken in Engeland zijn gebruikt bij magische rituelen als z.g.n. heksenfles.

De bij de tentoonstelling verschenen brochure *Baardig Steengoed*, kan na de lezing worden aangeschaft voor € 5,-

Aanvang 20.00 uur; Gemeentearchief Leiden, Boisotkade 2A, Leiden.

De jaarlijkse Algemene Ledenvergadering zal in 2006 gehouden worden op maandag 13 februari. Deze zal in het teken staan van het afscheid van de heren Steures en Dijkstra als voorzitter resp. secretaris, omdat zij statutair niet meer herkiesbaar zijn.

Zoals gebruikelijk begint deze vergadering al om **19.30 uur** (in tegenstelling tot de gewone lezingen). Noteert U datum en tijdstip vast in uw agenda. Voordien zal er nog een *Renus* verschijnen met de agenda, jaarverslagen enz., en de aankondiging van de spreker en het onderwerp van de lezing na de pauze.

OVER HET WEESHUIS

Op maandag 14 november bracht een twintigtal leden een bezoek aan het voormalige Heilige Geest of Arme Wees- en Kinderhuis aan de Hooglandsekerkgracht om een beter idee te krijgen van de ruimten waarin onze afdeling vermoedelijk gehuisvest gaat worden als alle plannen doorgaan. Door Jan Dröge werd een inleiding gehouden over de (vooral bouwhistorische) geschiedenis van het gebouw, waarna een rondleiding door een deel van het gebouw volgde en de verbouwingsplannen gepresenteerd werden.

Deze inleiding over de bouwgeschiedenis is ook voor de niet-aanwezigen interessant genoeg om hier afgedrukt te worden.

Op de plaats van het huidige Heilige Geest [verder: HG] Weeshuis stonden in de late middeleeuwen de gebouwen van het Onze Lieve Vrouwegasthuis. Deze instelling was in 1395 gesticht door oud-schepen Claes Rengher en zijn vrouw Machtelt van Zijl en aanvankelijk gehuisvest op een niet nader bekende plaats aan de Hooigracht. Kort voor 1403 verplaatsten de stichters hun instelling naar de Hooglandsekerkgracht op een terrein dat doorliep van de straat tot aan het Burggrachtje langs de voet van de Burcht. De L-vormige plattegrond van het tegenwoordige complex kwam vermoedelijk reeds voor het einde van de 15de eeuw tot stand door uitbreidingen van het gasthuis. In samenhang met een grootscheepse reorganisatie van het armenwezen in 1577, besloot het stadsbestuur in 1580 tot het samenvoegen van het Onze Lieve Vrouwegasthuis met het Sint-Elisabethsgasthuis in de Camp. Pas op 31 december 1583 kwam de feitelijke overdracht tot stand van het complex aan de Heilige Geestmeesters, die in Leiden de wezenzorg uitoefenden. Hoewel niet duidelijk is hoe het complex er toentertijd uitzag en wat voor soort gebouwen er stond, zal het aantal en de grootte van de bouwdelen nog vrij beperkt zijn geweest. Ze zullen zonder al te veel aanpassingen in gebruik zijn genomen. Een weeshuis is niet zoveel verschillend van een gasthuis en de beperkte middelen en het niet al te grote aantal wezen van de toen nog niet zo sterk gegroeide stadsbevolking maakte dit wellicht ook niet nodig.

De rekening van 1604 bevat voor het eerst posten die erop wijzen dat in dat jaar begonnen werd met een grootscheepse verbouwing en uitbreiding van het complex. Aan de noordzijde van de binnenplaats verrees een nieuwe meisjesvleugel met L-vormige plattegrond. Het was een gebouw met een bouwlaag en een hoge kap, waarvan de onderste zolder van een stenen vloer was voorzien. In 1607 kwam op dezelfde manier aan de zuidzijde van de binnenplaats een nieuwe jongensvleugel tot stand. Beide vleugels waren voorzien van een houtskelet met muurstijlen en zwanenhalskorbelen, sleutelstukken en balklagen van moer- en kinderbinten. De architectuur van de gebouwen vertoont sterke overeenkomsten met de gevels van de Latijnse School (1600) en de latere Stadstimmerwerf (1613). Aan de zijde van de Hooglandsekerkgracht verrees gelijktijdig met de zuidvleugel een nieuw poortgebouw. De uitmontering van deze poort met zijn spitsboog en gotische profilering is in het verleden aanleiding geweest voor speculaties als zou deze zijn overgebracht van het oude weeshuis aan de Breestraat om hier te worden hergebruikt. Ook is gesuggereerd dat het gaat om het enige restant van een vroegere toegang tot het Vrouwegasthuis.

In 1617 begon een volgende uitbreiding van het complex. Binnen de bestaande begrenzingen was op dat moment geen ruimte voor nieuwbouw. De regenten kozen daarom voor de oplossing de vleugel aan de noordzijde van de binnenplaats met een verdieping te verhogen. In 1618 kwam aan de zijde van de Oude Rijn een nieuwe toegangspoort tot stand.

In 1627 volgde een belangrijke uitbreiding aan de zuidzijde van het complex. Daartoe werd een al in 1604 aangekocht woonhuis gesloopt. Op de plaats daarvan verrees een gebouw van twee bouwlagen met een hoogopgaande kap naar ontwerp van de stadsmetselaar Hendrick Cornelisz van Bilderbeek. De nieuwe uitbreiding bleef echter maar kort bij het weeshuis in gebruik, want al vanaf 1654 huurde de stad het gebouw om te worden gebruikt als stedelijke greinhal.

Door het overlijden van veel ouders tijdens de pestepidemie van 1655 groeide het aantal wezen in de stad in korte tijd. De toename maakte een nieuwe uitbreiding van het complex noodzakelijk. Daarom besloten de regenten de bestaande vleugel aan de noordzijde van de binnenplaats in de richting van de Hooglandsekerkgracht te verlengen. De bestekken en tekeningen werden geleverd door de timmerman en metselaar van het weeshuis Dirck Pietersz. Verruyt en Arent Arentsz. Veenlant. Het timmerwerk werd bij de aanbesteding gegund aan Willem van der Helm, de latere stadsarchitect, die toen nog als zelfstandig aannemer optrad.

In 1664 kwamen de regenten tot de conclusie dat een nieuwe uitbreiding noodzakelijk was. Aanleiding waren de kort daarvoor gerealiseerde oostwaartse stadsuitbreiding en de angst voor het uitbreken van een nieuwe pestepidemie. Op

stadskosten en onder toezicht van de stadsbazen kreeg nu de verdieping aan de zuidzijde van de binnenplaats een extra bouwlaag. Na het slopen van het metselwerk van de topgevels aan de gracht en langs de binnenplaats werd de kapconstructie 13 voet (4,25 m) opgevijseld. Na het aanbrengen van een nieuwe balklaag werden de gevels weer opnieuw opgemetseld.

In de jaren 1667 en '68 werd in de toenmalige vleugel langs het Burggrachtje een nieuwe regentenkamer gerealiseerd. Het enige wat hiervan nog resteert is een regentenportret dat als schoorsteenstuk in de nieuwe kamer was geplaatst.

In verband met de oprichting van een Oude Mannen- en Vrouwenhuis rees de vraag of het bestaande Arme Kinderhuis op de hoek van de Koppenhinksteeg en de Middelweg daarvoor geschikt was. De aldaar gehuisveste kinderen zouden dan moeten worden overgebracht naar het HG Weeshuis aan de Hooglandsekerkgracht. De regenten kwamen tot de conclusie dat het gebouw daarvoor veel te klein was. In overleg met het stadsbestuur werd in 1773 het ingrijpende besluit genomen om langs het Burggrachtje een grote nieuwe vleugel op te trekken.

Het ontwerp voor de nieuwbouw was van de hand van stadstimmerman Jan van Warendorp. Bij het maken van het plan had Van Warendorp rekening gehouden met het feit dat de monumentale vertrekken een andere verdiepingshoogte vereisten dan de ruimten die voor het weeshuis zelf nodig waren, zoals keukens, voorraadruimten, opslagplaatsen en werkkamers. Hij bracht daartoe in de nieuwe vleugel een gedeelte met drie verdiepingen aan, terwijl de rest was uitgevoerd met vier bouwlagen. Aan de zijde van de binnenplaats kwam een monumentale gevel met drie bouwlagen en een zandstenen middenrisaliet tot stand. De gevel aan de Oude Rijn heeft vier bouwlagen, terwijl aan de zijde van de Burcht een wat merkwaardig beeld ontstond doordat hier de verschillende verdiepinghoogten in een gevel naast elkaar zichtbaar zijn. Het gebouw werd zo sober mogelijk uitgevoerd. Dit kwam ondermeer tot uitdrukking in het feit dat een groot aantal van de kruiskozijnen uit de oude vleugel werd hergebruikt. Alleen de gevel aan de zijde van de binnenplaats, de vertrekken van de regenten en de regentessen, alsmede het kantoor van de binnenvader en -moeder kregen de voor die tijd gebruikelijke schuifvensters.

Aansluitend aan de verbouwing volgde een renovatie van de overige vleugels. Die aan de noordzijde kreeg aan de zijde van de binnenplaats een nieuwe gevel. Hetzelfde gebeurde met de binnengevel van de toegangspoort aan de Hooglandsekerkgracht.

Gewijzigde inzichten met betrekking tot de wijze van huisvesting en de manier van opvoeden van weeskinderen en de inmiddels slechte bouwkundige situatie waren uiteindelijk in 1882 aanleiding tot een grote renovatie van het HG Weeshuis. De

Leidse architect W.C. Mulder tekende voor de plannen. Behalve een ingrijpende verschuiving in situering van veel van de vertrekken, veranderde op een aantal plaatsen ook de uitwendige architectuur van het gebouw. Zo kregen de binnenplaatsgevels op de begane grond hoge gietijzeren rondboogvensters en verrees aan de Hooglandsekerkgracht een gebouw voor lijdens aan besmettelijke ziekten. Een ander belangrijk besluit was het afstoten van een gedeelte van de vleugel langs het Burggrachtje, dat vanaf 1883 werd verhuurd aan de Fa. E.J. Brill, de bekende uitgeverij.

Veranderde inzichten en nieuwe ontwikkelingen op het terrein van jeugdzorg en het teruglopen van het aantal opgenomen weeskinderen leidden er uiteindelijk toe dat in 1961 een einde kwam aan ruim 375 jaar wezenzorg aan de Hooglandsekerkgracht. Voor de overgebleven kinderen werd aan de Rijnsburgerweg een nieuwe accommodatie 'De Lijsterhof' aangekocht.

De Nederlandse Staat kocht het oude weeshuiscomplex reeds in 1959. Na de ontruiming door de wezen bood het complex tot 1995 huisvesting aan het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie. Inmiddels is het gekocht door de gemeente Leiden en een algehele restauratie en herinrichting aanstaande.

Jan Dröge

BOEKBESPREKING

B. Colenbrander en MUST (red.), *Limes Atlas*. (Rotterdam, Uitgeverij 010, 2005). 208 p. ISBN 90-5450-535-7. € 45,--.

Dit kloeke boek, meteen opvallend door de 'goudspikkels' op de kaft die als bij een echte atlaskaart aangeven waar de Romeinen hun voornaamste nederzettingen hadden, imponeert. Het maakt niet alleen indruk door omvang, formaat, vele bijdragen en auteurs, tekeningen van bouwkundige aard en het gebruik van een soort dof goud op ettelijke afbeeldingen, maar vooral door het overvloedige, fraaie en nauwkeurige kaartmateriaal. Nu verwacht je van een Atlas natuurlijk vooral kaarten, maar deze zijn wel heel indrukwekkend. Niet dat ze zo fleurig zijn, want de meeste zijn slechts in een beperkt aantal en nog vrij gedekte kleuren gedrukt, maar ze zijn toch wel heel gedetailleerd en bieden daardoor veel informatie. Wie van kaarten houdt, kan daar urenlang op zitten studeren en zal dan veel genoeg beleven.

Het boek begint met een aantal essays. Zo is er een vergelijking tussen het Romeinse rijk en de huidige Europese Unie gemaakt, zijn er zeventien citaten uit de Romeinse

literatuur over de lage landen, een soort interview met deskundigen over de Romeinse tijd en een meer beschrijvend verhaal over vele aspecten van de Limes door Tom Bloemers. Daarna volgen diverse stukken over de architectuur in het Romeinse rijk, met beschrijvingen en tekeningen van gebouwen zoals die in Nederland aangetroffen zijn of zouden kunnen worden. Er zijn niet veel aspecten van een grens en grensgebied die niet aan de orde komen. Ook wordt er een tiental 'projecten' te berde gebracht, waarop aangetroffen Romeinse gebouwen en funderingen voor het nageslacht onder de aandacht gebracht en/of bewaard worden, waarbij bijvoorbeeld een gigantisch omhulsel gebouwd wordt om het droog en toegankelijk te houden. In dat kader had de Nederlandse bijdrage (Leidsche Rijn en Almere, tegen acht buitenlandse) ook wel Heerlen mogen omvatten, waar toch ook een vrij ingenieuze oplossing gevonden is om de badgebouwen e.d. te conserveren.

De meeste van die bijdragen zijn best leesbaar, maar als er enkele niet opgenomen zouden zijn, zouden vermoedelijk heel wat lezers ze ook niet gemist hebben. Zoals te verwachten wordt ook heel zwaar op de al bestaande literatuur geleund.

Maar het meest intrigerende is toch het kaartmateriaal. Naast Nijmegen en Utrecht figureert Leiden daarbij als derde hoofdonderwerp (pag. 148-161). Van deze steden, en hun omgeving, worden diverse kaarten geproduceerd met de situatie in de jaren 200, 1200, 1650, 1900 en 2000 (en bij Nijmegen ook nog het jaar 0 en 400). Opvallend bij alle drie (en ook op kaarten waar heel Nederland en aangrenzende gebieden afgebeeld worden) is de explosieve toename van de bebouwing tussen 1900 en 2000. De (in zwart aangegeven) huizenblokken en industrieterreinen spelen op de 'oude' kaarten amper een rol, maar overheersen het beeld van 2000 totaal. En dan staan er nog geen megalomane bouwplannen op, zoals die in allerlei burelen thans geproduceerd zijn of worden! De situatie van 200 en 1200 is natuurlijk voor een deel giswerk, maar dat kan nu eenmaal niet beter en nauwkeuriger; mijn indruk is dat het best wel zo geweest zou kunnen zijn. Wel acht ik op de kaarten van 1200 de molenweteringen te zwaar benadrukt: die bestonden toen grotendeels nog niet (en ook molens waren er toen nog niet, en ook nog niet nodig). Over de kaarten van 1650 ben ik minder te spreken: daar staan heel nadrukkelijk al trekvaarten op, die pas in de jaren daarna gegraven of aangelegd werden. Ook andere zaken moeten als 'ondoordachtheden' gekapitteld worden, maar ter vergoelijking mag opgemerkt worden dat je de jaartallen ook weer niet als heilig moet beschouwen, en het zou de lezer wellicht ook weer informatie onthouden wanneer ze niet ingetekend waren. Het zal dus wel beschouwd moeten worden als een soort tijdvak of fase en niet een scherp geprikt jaartal. Dat dan het gebruikte onderliggende kavelpatroon uit onze tijd een weinig anachronistisch aandoet

waar het de oudere situaties zijn vorm (mede) geeft, kan ook vergeven worden - je kunt nu eenmaal niet dagenlang discussiëren met een keur aan plaatselijke deskundigen of een bepaald slootje in een bepaald jaar er al wel of nog niet was en dan je kaart maar weer aanpassen. In zijn algemeenheid oogt het allemaal best goed.

Wel kan kritiek geuit worden op het kleine (en soms veel te kleine) lettertype. Vooral bij sommige tekeningen geldt dat, en heeft de verkleiningswoede ook toegeslagen bij de tekeningen zelf. En dat waar er wel erg veel blanco pagina's in het boek zitten: een andere lay-out had dat probleem grotendeels kunnen oplossen. Een enkele mislukte kaart, zoals op p. 169 waar Rome aangegeven is waar in feite ongeveer Napels ligt, Hadrian's Wall in Noord-Schotland enz., vermag het plezier niet te bederven.

Is het al met al een voorbeeldig Limes-boek geworden? Vanzelfsprekend zijn er altijd nog wel zaken die amper of totaal niet besproken zijn, maar iedere lezer zal wel zijn eigen wensenpakket op dat gebied hebben. Zo miste ik de plaats Kleef, heel erg vergelijkbaar met Nijmegen, maar in dit boek niet genoemd, zulks in tegenstelling tot Xanten. Waarom is Batavodorum (Nijmegen) wel een soort hoofdstad geworden en niet Kleef? En bij de Vecht had ik graag een betoog gelezen waarom die al in de Romeinse tijd een afvoer uit de Rijn richting Flevomeer en zee zou zijn, en niet een zijrivier zoals zovele andere, dus een die water uit het Gooi enz. naar de Rijn transporteerde. Ons *Westerheem* bevat regelmatig artikelen over de vraag hoe het water uit de Gelderse IJssel en Vecht via het Flevomeer naar de (Wadden)zee stroomde, dus zo'n vraag kan zelfs actueel genoemd worden.

Hoezeer dit dus een product is dat een soort state-of-the-art opgevat kan worden, het moet als zeer goed beschouwd worden dat die verschenen is. Hopelijk inspireert de Limes Atlas vele lezers tot nadenken en vooral publiceren. Of dat nu over de positieve danwel negatieve aspecten is - als de wetenschap er maar verder door komt!

Piet de Baar

OPROEP

Vooruitlopend op het definitieve besluit om onze afdeling in te huizen in het Provinciaal Archeologisch Centrum aan de Hooglandsekerkgracht zodra de restauratie klaar zal zijn (naar verwachting in 2007), wil de Provincie graag weten welke leden van onze afdeling bereid zijn om in die nieuwe situatie op dagen door de week, anders dan in het kader van de gewone werkavonden of -middagen, aanwezig te zijn in de ruimten van de Provincie en daar hand- en spandiensten te

verlenen. Daarbij moet allereerst gedacht worden aan het ontvangen en tewoordstaan van bezoekers, het toezicht houden bij exposities en (eventueel) rondleidingen geven, alles uiteraard naar de mogelijkheden van het moment en het aanwezige lid. Als er geen zodanig werk is, kan eenvoudig werk voor de afdeling verricht worden, zoals (om maar eens een paar suggesties te noemen) het invullen van vondstmeldingsformulieren of eenvoudig puzzelwerk met niet al te veel scherven. Of een achterstand in het bijhouden van literatuur over archeologie inhalen. Kortom, details die nog ingevuld moeten worden. Nodige instructies zullen uiteraard gegeven worden.

Wie bereid is hiertoe een wezenlijke bijdrage te leveren, wordt bij deze uitgenodigd dit aan een van de leden van het bestuur kenbaar te maken. Een aantal mensen heeft dit al eens eerder aan Menno Dijkstra opgegeven; zij hoeven dat uiteraard niet opnieuw te doen (tenzij er veranderingen te melden zijn). Een aanmelding nu wil ook niet zeggen dat er meteen een harde verplichting voor straks aangegaan wordt; dit is zuiver inventariserend bedoeld. Schroomt niet, meld u aan!

Unieke vondsten

Het opgegraven schip, de lading en de inventaris zijn uitzonderlijk goed bewaard gebleven. De honderden objecten in de tentoonstelling bieden de bezoeker een rijk beeld van het dagelijkse leven rond 1600. Een ton, gevuld met tinnen voorwerpen, behoorde mogelijk toe aan een welgestelde koopman. Een boerin was waarschijnlijk onderweg naar Amsterdam om daar op de markt een kist met eieren te verkopen. Daarnaast was een groep landarbeiders aan boord, getuige het maaigereedschap dat in het schip is aangetroffen. Wellicht reisde er een muziekgezelschap mee. De twee gevonden tien snarige citers zijn ware topstukken.

Maritieme archeologie

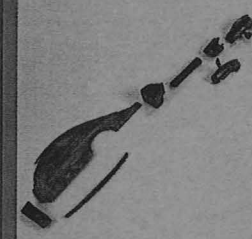
Nieuw Land Erfgoedcentrum staat de komende maanden in het teken van de 'maritieme archeologie'. De tentoonstelling 'Vergaan in de Gouden Eeuw' is hiervan het startschot. Zij toont dat Flevoland wereldwijd een rijke bron is voor maritieme archeologie.

'Vergaan in de Gouden Eeuw' is tot en met 31 december 2005 te bezichtigen.

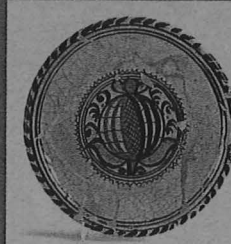

Toegangsprijzen

Volwassenen: €7,00
 Kinderen (6 t/m 17): €3,50
 Museumkaart: gratis
 65+ en CJP: €6,50
 Combiticket Bataviawerf:
 Volwassenen: €11,00
 Kinderen: €5,50
 NS Museumpas: halve prijs

Nieuw Land Erfgoedcentrum is per auto goed te bereiken. Vanaf de snelweg A6 afslag 'Lelystad-Noord'. Daarna via de borden 'Bataviastad'. Parkeren gratis. Openbaar vervoer Vanaf NS-station Lelystad rijdt er elk kwartier een bus naar Batavia Stad met lijn F (opschrift 'Batavia Stad'), halte centrumzijde van het station. Dagelijks van 8.00 tot 22.00 uur. De rit duurt slechts vijf minuten.

Nieuw Land Erfgoedcentrum
 Oostvaardersdijk 01-13
 8242 PA Lelystad
 T 0320 - 26 07 99
 E info@nieuwlanderfgoedcentrum.nl
 W www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl

W www.bataviawerf.nl
 W www.archis.nl/nisa